

DOMÈNEC UMBERT

ANTONI M. BADIA I MARGARIT: UNA TASCA DECIDIDA I CONSTANT

«Les actituds personals salven la llengua»

Als 75 anys de les Normes Ortogràfiques de Fabra i quan en fa 11 que es va clausurar el Congrés de Cultura Catalana, Antoni M. Badia i Margarit parla de la situació actual del català i del que van significar per a la llengua les Normes i el Congrés.

Jaume Alemany

Setanta-cinc anys de normes, ¡Déu n'hi do!

—Si, però tot i així, les normes ortogràfiques són noves i gràcies a ser noves són molt reeixides tècnicament. I ja sé que no són fàcils, jo també les he hagudes d'aprendre. Però el francès o el castellà conserven molts fòssils que nosaltres per sort no tenim.

—¿Què devem a l'obra de Pompeu Fabra?

—Fabra va netejar moltes imperfeccions i brutícies de la llengua. Va fer unes normes lògiques, coherents, fidels a la realitat i alhora complexes, perquè tenen en compte tots els parlants de l'àrea lingüística. Seria molt fàcil escriure sempre amb *b* alta, però el mallorquí i el valencià no apitxat distingeixen en la pronúncia la *b* alta de la baixa, per això Fabra ho reflecteix a les

Normes, també la *o* i la *u* i la *e* i la *a* àtones. Fabra no es va inventar res, la seva gran aportació és posar ordre, raonar.

—Fabra, de fet, era un científic.

—I això ha estat fonamental per al català. El català té un estil científic, sobri, ben estructurat, sense ambigüitats, sense frases excessivament llargues. Hi ha moltes llengües que no són així, el castellà, per exemple, és molt més retòric. Això, ho devem al fet que Fabra era un home de ciències, no hi ha dubte.

—Fabra és també un personatge molt popular, les normes tenen un valor sentimental molt fort.

—Sí, han tingut un valor d'integració per a nosaltres i això és gràcies a Fabra. Penseu que saber català vol dir saber les normes ortogràfiques, en d'altres llengües no passa.

—Tot i així, el català ha madurat prou per a poder admetre que les Normes, la Gramàtica i el Diccionari no són la Bíblia.

—A l'obra de Fabra hi ha contradic-

cions, i és normal. Passa que n'hi ha que volen ser més fabristes que Fabra, perquè obliden que Fabra insistia molt en el caràcter provisional dels seus estudis, «assagem» deia, i aquest és el to de les seves converses filològiques.

—*Aleshores, si Fabra admet el verb Tragar, també hauria d'admetre's Trago, per exemple.*

—Exacte, o *enterar* i *entregar*. Vine, segons Fabra s'hauria d'escriure amb *a* i *racó* amb *e*, però els valencians —que distingeixen la *a* de la *e* quan són àtones— pronuncien *¡Vine!* amb *e* i *racó* amb *a*. No veig cap dificultat per modificar alguns aspectes de l'obra de Fabra, més d'una vegada simples distraccions, però tampoc crec que s'hagin de canviar gaires coses.

—*¿Què en pensa de la polèmica entre defensors del català ligh i del català heavy?*

—L'Institut d'Estudis Catalans treballa en aquestes qüestions perquè té la responsabilitat de la llengua i crec que convé que s'hi pronunciï. L'Institut ha de mantenir l'actitud de diàleg de les *Converses filològiques* de Fabra, però sense discutir de manera barata. Defensar una llengua fàcil pot ser una qüestió d'ignorància o de no voler esforçar-se per les coses, i Fabra no en tenia, de pesa. En aquests moments, una comissió formada per J. Miralles, Antoni Ferrando, Vicent Pitarch, J. Bastardes i jo mateix està a punt de pronunciar-se sobre aquest tema.

—*Per Catalunya Ràdio se sent constantment sigut i el DdB no distingeix per de per a, ¿què en pensa, de tot això?*

—Em sembla un greu error. En el cas de *per* i *per a* el sentit no se salva. No és el mateix dir *per mi* que *per a mi*, i *sigut* evidentment la reconec com a forma catalana però dialectal i crec que s'hauria de fer servir en una al·locució d'un to barceloní molt marcat. Per exemple, la llengua té una forma molt estesa i no excessivament culta com és *estat*. A l'Institut tenim els llibres d'estil de tots els mitjans de comunicació, en tots els casos hi ha gent que hi ha treballat i s'ha de tenir en compte tot el que diuen. Fer el català més fluïd és una tasca lloable, però sempre guardant les formes.

—*¿A partir de Fabra, la unitat lingüística del català ja no perilla?*

—Tècnicament no hi ha perill. Ara bé, existeix una Acadèmia de Cultura Valenciana que fa una ortografia pròpia, precisament en contra de les Normes Ortogràfiques de Fabra, que deixa els accents a l'arbitri de l'usuari. És una cosa que no té ni cap ni peus

«A mi no em fa por una colla que defensen el valencià en castellà».

i s'ha de tenir en compte que la immensa majoria de gent que fa servir el català a nivell escrit al País Valencià, ho fa seguint les normes de Fabra. Els altres, els de l'Acadèmia, fan servir el castellà, i a mi no em fan tanta por una colla que defensen el valencià en castellà.

—*Aquest novembre fa onze anys de la clausura del Congrés de Cultura Catalana. ¿Què va significar per a la premsa de consciència col·lectiva?*

—Va significar molts anys del que ens havíem plantejat de bon començament, ¡afortunadament! Es va convocar en la dictadura i volia estudiar quines nafres havia rebut la cultura catalana i quins remeis s'hi podien trobar, estava concebut en l'oposició política, però va arribar la transició i aleshores li faltava molt de sentit. Vam elaborar unes conclusions —en l'àmbit de la llengua, hi vaig treballar de valent— que haurien estat molt més efectives si el Congrés s'hagués acabat

en plena dictadura; però, per sort, no va ser així.

—*¿Podríem dir que amb el Congrés es creava un projecte nacional tan científic com les normes de Fabra?*

—Sí, es va intentar articular un projecte nacional, però lligat amb la repressió. Quan va arribar la transició, la Generalitat va tenir molt poc en compte les conclusions del Congrés.

—*¿Què va faltar, un Fabra en el terreny polític?*

—No m'ho han demanat mai, però pel meu compte m'ho he demanat moltes vegades, per què es va prescindir de l'obra del Congrés. No ho sé. A la tardor del 77 encara no hi havia Constitució, però la gent estava molt atenta a l'equilibri de forces perquè sortís una determinada frase a la Constitució, això fa que els textos estiguin plens d'ambigüitats. Hi va haver mires polítiques molt immediates, els polítics no devien creure viables les conclusions del Congrés.

—*¿Com a sociolingüista, creu que el gran repte del català avui és el reconeixement institucional exterior, la possibilitat que el català es parli a Madrid i a Estrasburg, els dos centres de poder?*

—No, la salvació de la llengua és dins de les fronteres. Fa un any que vaig acompanyar la Crida a Estrasburg per donar les signatures al Parlament Europeu i he de dir que ens van rebre molt bé, però és molt difícil que el català sigui llengua oficial a Europa, no impossible, difícil, perquè el procés és el contrari, es tendeix a simplificar-ho encara més. Ara bé, vaig poder constatar que se'ns havia pres en consideració i el que sí que veig no només factible, fins i tot fàcil, és que certs documents informatius de la Comunitat Europea s'editin en català. També tenim moltes associacions de catalanòfils a Estats Units, a Itàlia, o Alemanya, etc.

—*¿L'ajuda institucional no és tan important com sembla?*

—Les actituds personals, i no les institucions, salven la llengua. Amb entesa, tot i sense ajuda, ens en sortirem: aquesta és la història de la llengua catalana.

Ja sé que ara hi ha el fenomen de la comunicació de masses, però també això pot actuar a favor nostre, com a contraofensiva, la gent pot sentir la necessitat d'afirmar la seva pròpia personalitat. En qualsevol cas, les actituds

són més essencials que les institucions, és molt clar: mireu Irlanda, té la independència als anys vint i la llengua és una de les reivindicacions importants, però no l'han mantinguda, a nivell popular vull dir, perquè les institucions oficials sí que la conserven.

El retoromànic, que des del 38 és llengua nacional suïssa, es va aprovar per plebiscit; ara, no per això ha deixat de ser només una llengua de pastors, de manera corrent es parla alemany. ¡A Friburg, el novembre del 86 totes les defenses del retoromànic es van fer en alemany! A Dinamarca es destinen molts diners de l'erari públic perquè es conservi el danès, però els metges, els enginyers, els estudiants se'n van cap a l'anglès. Totes les proteccions que vulgueu, però la història del català ens diu tot el contrari, des del 1716 fins ara han passat més de dos-cents anys i si les persones no afluïxen, el català està salvat. Ja al segle

XVIII hi havia qui vaticinava la mort del català, ja està vist que no es confirma que una estructura d'estat sigui necessària per a la conservació d'una llengua.

—*¿Quines són en aquests moments les qüestions pendents que té el català?*

—El vocabulari n'és una, poder disposar d'un nou vocabulari, perquè ara arriben molts anglicismes com a fets consumats, i aquest no és un problema del català, és molt més general, però aquí moltes vegades els anglicismes s'adapten a través del castellà. Per això crec que des del *Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana* i des del *Termcat* s'està fent una gran tasca.

La precisió i la distinció dels nivells expressius és l'altra qüestió. L'estàndard sí que pot simplificar-se molt; està demostrat que sabent 800 mots d'una llengua ja es pot anar pel món. Ara bé, l'escola ha de fer veure que hi ha més vocabulari que l'estàndard, aquesta ha de ser la responsabilitat dels mestres, i també dels mitjans de comunicació. És molt trist que alumnes catalanoparlants no puguin llegir *Les Bonhomies* de Carner perquè no entenen el seu lèxic, i és un fet real. No podem tirar per la borda una història que ens honora, una tradició que arranca de Ramon Llull.

—*I el català a la Universitat de Barcelona, ¿com va?*

—Ha millorat molt, del català que es feia servir l'any 77 a la llengua d'ús al 85 hi havia un abisme. Actualment no crec que s'arribin a impartir el 50%

de les classes en català, al 85 estàvem amb un 48% i encara hi havia una petita trampa: els cursos de primer i segon curs estan molt plens i és en aquests cursos on es fa servir més el castellà, de manera que si es comptés per persones, els percentatges baixarien.

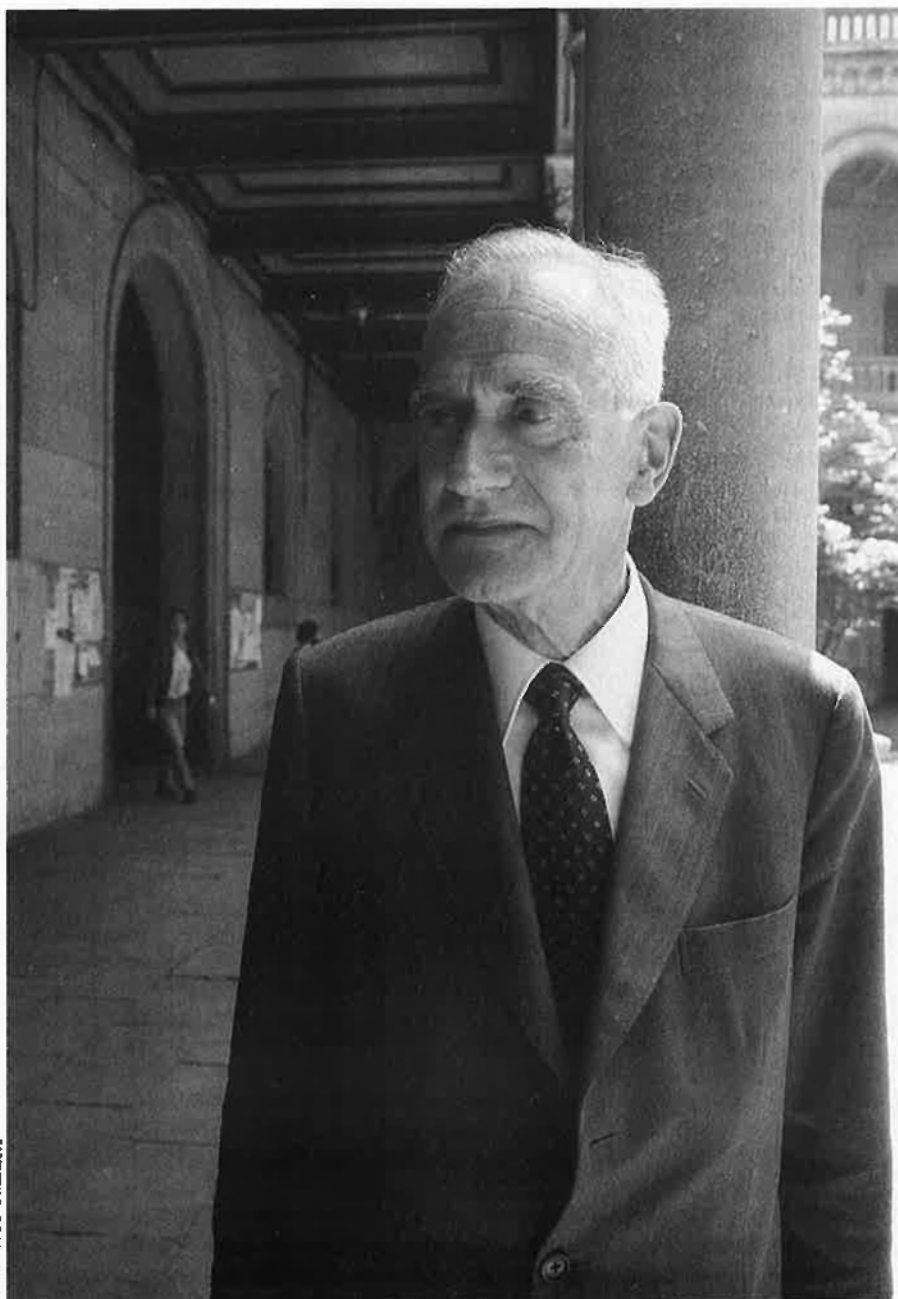
—*Vostè també fa onze anys que imparteix la Gramàtica Històrica Catalana a la Universitat de Barcelona. ¿Han canviat gaire els interessos dels seus alumnes en aquests onze anys?*

—La veritat és que no ho sé. L'any 77 em van elegir rector de la Universitat i la feina a fer era molta. Entrava a la Universitat a les vuit del matí i en

sortia a les nou del vespre, no podia impartir un curs acadèmic sencer i generalment feia cursets de doctorat. Aquest any sí, i estic molt content de poder-ho fer. Els alumnes, els veig molt engrescats, també.

—*Tot i així té més de dos-cents estudis publicats. ¿Què està preparant en aquests moments?*

—Quan entràveu estava enllestint les correccions d'una història dels meus vuit anys de rectorat, se'n podrien dir unes memòries, això sí, molt ben documentades. ¿Què més? Preparo una edició crítica i actualitzada de les *Regles d'esquivar vocables*, les emmarco a la València del XV, d'articles en tinc molts en perspectiva. □

DOMÈNEC UMBERT

«És molt trist que alumnes catalanoparlants no puguin llegir 'Les Bonhomies' de Carner perquè no entenen el seu lèxic, i és un fet real».